

De vraag of je gekwetst bent of niet, is een persoonlijke. Is je leven er door bedorven geweest, dat maakt een ander niet uit.

sen burgers moeten burgers zelf uitzoeken. Vrijheid van meningsuiting heeft niks met kwetsen of pesten te maken. Je gekwetst voelen is geen zelfstandig argument, daarmee kun je geen aanspraak maken op dat de wereld verandert; je gekwetst voelen is onderwerp van intersubjectieve afweging. De vraag of je gekwetst bent of niet, is een persoonlijke. Is je leven er door bedorven geweest, dat maakt een ander niet uit. Ik heb in het kader van onderzoek naar geheimen een groot aantal autobiografieën gelezen. En dan zie je hoe verschillende mensen omgaan met kwetsuren en miskenning. Het vraagt veel van iemand die grote trauma's opliep om te zeggen: 'Ik vind het verschrikkelijk, maar ik laat de rest van mijn leven er niet door bederven.' Dat is niet iedereen gegeven.

Ik vind dat er geen verbod op kwetsen moet worden uitgevaardigd, maar ik vind wel dat we dat beter kunnen overlaten aan komieken, cabaretiers en columnisten. Mensen die er hun vak van hebben gemaakt. Ieder zijn vak. Maar zorg ervoor dat het plagen blijft. Het leven is ook spel.' ◀

De spirituelen in de lage landen

In a better world

In onderstaand artikel beschrijft de auteur eerst het filmverhaal van *In a better world*, vervolgens zal ze de filmstijl bespreken en tenslotte zal ze reflecteren op het thema *wraak én vergeving in de film*. *Ondertussen laat ze regisseur Susanne Bier regelmatig aan het woord*.

▶ Zowel in Nederland als Vlaanderen wordt op televisie regelmatig aandacht besteed aan pesten. Ook op het internet vind je min of meer schokkende korte filmpjes over pesten. En in de bioscoop worden regelmatig beelden van pestgedrag vertoond. In dit artikel bespreek ik bij wijze van voorbeeld de Deense film *In a better world*. In Denemarken werd deze film één van de meest succesvolle films ooit. Bovendien kreeg de film de Grote Prijs van de Jury op het filmfestival van Rome en de twee belangrijkste Amerikaanse prijzen voor Beste niet-Engelstalige film: de Golden Globe en de Oscar.

De film gaat over twee jongens van een jaar of elf. Christian kan de dood van zijn moeder niet verwerken en vindt in het plegen van brute gewelddaden een uitlaatklep voor zijn frustraties. Als op school Christian de pestkop van Elias hardhandig in elkaar slaat, worden de twee beste vrienden. Elias laat zich door Christian meeslepen en betaalt uiteindelijk een hoge prijs. Anton, de vader van Elias, houdt de twee jongens een vergevingsgezinde levenswijze voor. Toch ziet ook hij als arts in een Afrikaans vluchtelingenkamp zijn dure principes zwaar op de proef gesteld.

Marjeet Verbeek

De film zoekt naar de onderliggende kracht die tot pesten leidt en komt uit op Wraak.

In a better world gaat over meer dan pesten alleen. De film zoekt naar de onderliggende kracht die tot pesten leidt en komt uit op wraak. De Deense titel van de film luidt dan ook *Hævnen*, wat *Wraak* betekent. Het is wraakzucht die leidt tot agressie op een Deens schoolplein én in een Afrikaans vluchtelingenkamp. En we zullen zien dat alleen vergevingsgezindheid – hoe moeilijk ook in de praktijk – hier nog soelaas kan bieden. Vandaar de Engelse titel *In a better world*.

Aangrijpend filmverhaal

De film vertelt het verhaal van twee Deense gezinnen die elk op hun manier worstelen met pijnlijke emoties. Na de dood van zijn moeder als gevolg van kanker, komt Christian samen met zijn vader Claus vanuit Engeland naar een Deens kustplaatsje waar ze intrekken bij oma. Op zijn eerste schooldag ziet Christian hoe een jongen, Elias genaamd, gepest wordt. Op een onbewaakt moment slaat Christian de pester in elkaar en bedreigt hem met een mes. Als Elias dit ziet, besluiten ze elkaar te dekken en worden de twee jongens onafscheidelijk. Christian leert Elias dat je van je af moet bijten, want zo gaat dat op school. *“Het is niet oorlog. Je moet als eerste slaan. En je moet het hardst slaan.”*

Onwillekeurig vraag je je af wat zo'n op het oog welopgevoede Christian zo berekenend en wraakzuchtig maakt. Gaandeweg wordt duidelijk dat Christian worstelt met het verdriet om de dood van zijn moeder. Hij is verbitterd en boos, vooral op Claus, zijn vader. Heeft zijn vader wel genoeg gedaan om zijn moeder te redden?

Ook Elias is een gekwetste ziel. Hij wordt gepest en heeft verdriet om het feit dat zijn ouders gescheiden leven. Elias is zachter van aard dan Christian, maar hij is beïnvloedbaar en raakt geïmponeerd door het stoere gedrag van Christian. Er ontstaat een hechte vriendschap tussen deze twee heel verschillende jongens. Herkennen ze elkaars gekwettheid?

De volwassenen, zowel de ouders als de leerkrachten, keuren het pestgedrag af, maar kunnen in de praktijk amper iets uitrichten. De leerkrachten bagatelliseren het probleem en steken het op de scheidingssperikelen, wat Marianne, de moeder van Elias furieus maakt. Claus probeert zijn zoon te corrigeren, maar zijn band met Christian is slecht. Bovendien ziet hij zijn zoon nauwelijks vanwege zijn werk. Ook Anton is veel van huis omdat hij als arts werkt in een vluchtelingenkamp in Afrika. Hij is echter wel degene die de stevigste poging onderneemt om de jongens van hun wraakzucht af te brengen. Als hij klappen krijgt van een agressieve garagehouder, keert hij hem tot twee keer de andere wang toe.

Christian en Elias begrijpen echter niets deze vreedzame houding. Die lijkt hen eerder laf en katalyseert juist hun wraakgevoelens. Hoewel hij twijfelt gaat Elias akkoord met Christian's plan om een bom in elkaar te knutselen die de auto van de garagehouder moet oplazen. Marianne en Claus maken zich zorgen om de twee, maar hebben geen flauw idee waar die mee bezig zijn.

Ondertussen loopt Anton terug in Afrika op tegen de grenzen van zijn pacifisme. Als arts moet hij iedereen helpen. Maar hij weigert die hulp te bieden aan Big Man, een bendeleider die de buik opensnijdt van zwangere vrouwen vanwege weddenscapen om het geslacht van de baby. Anton levert Big Man uit aan de vluchtelingen in het kamp en hun wraak blijkt zoet.

lnmiddels zijn Christian en Elias zover en plaatsen ze de bom onder de auto van de garagehouder. Op het *moment suprême* komt er echter een moeder met haar dochter aangelopen. Elias rent naar hen toe om hen te waarschuwen. Juist dan gaat de bom af. Elias overleeft, maar Christian denkt dat zijn vriend dood is, omdat Marianne dit beschuldigend suggereerde. Hij gaat naar zijn schuilplaats, het dak van een hoge silo, waar hij uit schuldgevoel vanaf wil springen. Op het nippertje weet Anton hem te redden.

Deze scene vormt de grote ommekeer in de film. De film eindigt met intense momenten van communicatie en vergoeding tussen de verschillende personages. Christian vergeeft zijn vader dat hij niet tot het uiterste is gegaan om zijn moeder te redden. Marianne vergeeft Antons slippertjes. Anton vergeeft Christian dat hij het leven van zijn zoon Elias bijna verwoest heeft. We zijn in een betere wereld beland.

Intense filmscijn

Susanne Bier (geboren 1960) heeft al heel wat filmtitels op haar naam staan. In 1991 maakte ze met de romantische komedie *Freud going home* haar debuut. Tien jaar later verscheen ze op de internationale radar met de Dogma 95-film *Open Hearts* (2002). *Brothers* (2004) kreeg zelfs een Hollywood-remake. Voor *After the wedding* (2006) kreeg ze haar eerste Oscarnominatie. In Hollywood regisseerde ze *Things we lost in the fire* (2007). En ook met *In a better world* zet ze weer een snoeiharde én hartverwarmende film neer. Kleine wrakacties als pesten op het schoolplein worden geassocieerd met grote wrakacties als oorlog. Op papier lijkt dat vergezocht, maar in de film doet dat vanzelfsprekend aan. Het maakt het drama juist beklemmend. Om naar het einde

toe de maalstroom stopt te zetten en in te zoomen op bezinning en vergoeding.

Uiteindelijk koos ze toch voor het type "echte man", met tatoos en al, een man die kan terugslaan maar ervoor kiest om dat niet te doen.

Grote thema's als wraak en vergoeding en vele plotontwikkelingen versmelt de regisseur tot een film die *naturel* aanvoelt. Dat is niet alleen te danken aan de uitstekende acteurs, maar vooral aan de intense regie. Het talent van Susanna Bier is om grote thema's als wraak en vergoeding te laten sluimeren onder de oppervlakte van kleine, persoonlijke drama's. Ze worden niet expliciet benoemd, maar impliciet belichaamd door personages waarmee je je als toeschouwer eenvoudig kunt identificeren. De onderhuidse conflicten zijn vanaf de eerste scènes voelbaar dankzij de intense cameravoering en montage. Ze geven de film een broeierige atmosfeer, die je meteen de onzekere, gefragmenteerde goedstoestand van de personages laat aanvoelen. Na twee uur ken je hun beweegredenen en verlang je oprecht naar een *happy end*.

Het duurde enige tijd voordat de regisseur de twee jongens vond die de rollen van Christian en Elias konden vertolken. Ze hadden geen enkele acteervaring. De andere rollen worden vertolkt door bekende Deense en Zweedse acteurs. Voor de rol van Anton koos ze welbewust de Zweedse acteur Mikael Persbrandt. Oorspronkelijk had ze een milder, gevoeliger type man voor ogen. Uiteindelijk koos ze toch voor het type "echte man", met tatoos en al, een man die kan terugslaan maar ervoor kiest om dat niet te doen.

Voor de regisseuse staat voorop dat de vertolkingen van haar acteurs authentiek zijn. Daarvoor heeft ze een heel eigen werkmethode ontwikkeld, waarbij ze altijd vertrekt vanuit de

acteurs. Ze zegt: 's Morgens repeteer ik zo'n anderhalf uur met de acteurs. Tijdens die repetitie is alles mogelijk. Misschien is de scène geschreven voor in de keuken, maar doen we ze in de tuin. We schrappen dialogen, we voegen er andere toe. We voelen ons heel vrij. Na de repetities gaan de acteurs naar de make-up, en brengen de mannen van de belichting alles in gereedheid om te filmen.' Met dit alles heeft ze maar één doel: "Iedere keer als ik regisseur vraag ik mezelf af: Is dit echt? Is dit oprecht? Eerlijk? Ik ben voortdurend op zoek naar authenticiteit en intensiteit!"

Dat Susanne Bier zo hard focust op authenticiteit heeft te maken met haar achtergrond. Ze brak internationaal door met de Deense filmstroming Dogma 95, die door de Deense regisseur Lars von Trier werd ontwikkeld om de puurheid van het medium film te benadrukken. Hoewel *In a better world* geen dogma 95-film is, heeft ze wel enkele stilistische elementen uit die beweging overgenomen. Zo heeft de film geen flashbacks, werd er gefilmd op echte locaties en zijn de meeste scènes gefilmd met de camera op de schouder. Al gebruikt ze wel voortdurend extra belichting en heel wat muziek.

De regisseur maakte deze film in nauwe samenwerking met de Deense scenarioschrijver Anders Thomas Jensen. Hij liet haar enkele scènes lezen waarin twee jongetjes ondervraagd worden door de politie. Susanne Bier: "Dat werd aanleiding tot een gesprek over de kwetsbaarheid van onze idyllische wereld en van onze idealen. Vanuit welke hoeken wordt die idylle bedreigd? En wat als de grootste dreiging van een onschuldige ogende jongen komt? Al brainstormend begon het verhaal stukje bij beetje vorm te krijgen... Maar uiteindelijk groeide het allemaal erg organisch. We hadden op voorhand geen synopsis of zo. We wisten zelf niet helemaal waar het verhaal ons zou brengen, al hadden we wel een vaag idee."

Evenals in haar andere films heeft de samenwerking met lensen geleid tot een film met doorleefde en geloofwaardige vertolkingen, mo-rele vraagstukken en maatschappelijke problemen, persoonlijke

dramas en intimistische dilemma's, naadloos verweven in een bredere sociale en politieke context, zowel in binnen- als in buitenland. Immers, ontwikkelingslanden zijn een onderdeel van ons leven. Ze zegt: "Ik vind dat we als Europeanen heel naïef en kortzichtig zijn als we de rest van de wereld niet serieus nemen. Die houding dat we onze deur kunnen sluiten, en ons op ons eentje veilig en bevoorrecht mogen voelen, vind ik niet alleen arrogant, maar ook heel angstaanjagend."

Dit standpunt levert haar originele films op die te herleiden zijn tot haar familiegeschiedenis. In 1943 vluchtten haar verwanten na de nazi-invasie vanuit Denemarken naar Zweden. "Ik ben joods, mijn familie is joods en ik heb altijd een zeker beeld gehad van oorlog dat het een dreigende catastrofe is, dat het een werkelijkheid is. Dus ik denk dat het heel natuurlijk voor me is om sommige van mijn films te plaatsen in een oorlogachtige situatie."

En dat brengt ons tot slot bij een reflectie op het onderliggende thema van de film.

Wraak... en vergeving?

In a better world stelt heel wat vragen. Wat brengt gerechtigheid: wraak of vergeving? Valt er wel te kiezen tussen wraak of vergeving of ligt dat niet zo simpel? Hoe ga je om met agressie? Leidt agressie automatisch tot meer agressie en als

Valt er wel te kiezen tussen

wraak of vergeving of ligt dat niet zo simpel?

Wraakzucht en vergewingsgezindheid lijken twee kanten van dezelfde medaille. Klopt dat?

dat zo is, waar en hoe stopt het dan? Hoe kom je tot vergeping? Susanne Bier: "Ik wil dat mensen nadenken over sommige thema's. Ik wil dat ze de bioscoop verlaten en nadenken over wraak en vergeping. De titel suggereert dat er een betere wereld is. Ik wil dat ze daarover nadenken. Maar niet alleen dat. Ik wil dat ze een aangrijpende ervaring hebben, dat ze de film ingetrokken worden. Dat is het soort ervaring dat ik wil dat mijn publiek heeft."

Om dat te bereiken haalt Susanne Bier in haar personages de donkerste menselijke emoties naar boven. Al jong blijken mensen hun onschuld te kunnen verliezen wanneer ze slachtoffer worden van gevoelens van onmacht, agressie en wraak. Hun wraakzucht stent weliswaar niet overeen met de vreedzame idealen van de volwassener om hen heen, maar daar trekken ze zich vooralsnog niets van aan. Al wordt dat tegen het einde van de film wel anders. Bovendien, het pacifisme waarmee de volwassener westerlingen in deze film zo hoog oplopen, kan in oorlogssituaties plotseling naïef of weinig praktisch worden, zodat een Arts-zonder-Grenzen moet ontdekken dat hij als beschaafde westerling zowel ver weg als thuis niet altijd goed kan doen.

In de film verzeilen de personages in situaties die hun uithoudingsvermogen danig op de proef stellen. Hun reacties worden onberekenbaar waardoor er voortdurend een dreiging van hun handelen uitgaat. Nu eens slagen ze erin zichzelf te overstijgen, dan weer geven ze toe aan hun agressie. De regisseur: "Het ging er mij om te communiceren dat de omstandigheden tussen leven in Afrika in een vluchtelingenkamp en in een geprivilegieerd deel van Denemarken zeer verschillend zijn, maar dat de menselijke

natuur hetzelfde is. Het is alsof je hetzelfde verhaal toont in twee verschillende vormen."

We zijn het allemaal, dader en slachtoffer tegelijk, die soms de luxe genieten om alleen maar toe te kijken.

In a better world laat zien dat goed en kwaad onlosmakelijk met elkaar verstrengeld zijn en dat het nog niet zo simpel is om te bepalen wat gerechtigheid is. Hoe kun je vasthouden aan je vreedzame idealen als elke vezel in je lijf om een agressieve reactie smeekt? Bovendien, het feit dat Christian erin slaagt op een efficiënte, zij het agressieve manier de pesterijen een halt toe te roepen, past ook in ons gevoel voor gerechtigheid. Zelfs Anton die thuis zijn agressie weet te beheersen, slaagt daar in Afrika niet meer in en de vraag is of wij dat zo erg vinden. Susanne Bier hierover: "Anton is helemaal anders dan Christian. Anton probeert zich zo lang mogelijk te houden aan de waarden waarin hij gelooft. En dan, opeens, bereikt zelfs hij zijn breekpunt, en levert hij Big Man over aan de dorpingen. En wat ik zo interessant vind aan dat moment, is dat je opluchting voelt. Anton voelt het als een nederlaag, maar wij als kijkers vinden dat die Big Man eindelijk zijn verdiende loon krijgt."

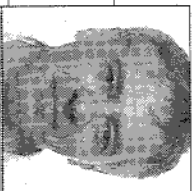
Wraakzucht en vergewingsgezindheid lijken twee kanten van dezelfde medaille. In de film zijn beide gemoedstoestanden polariteiten van een en dezelfde menselijke natuur. Klopt dat? Zijn we soms wraakzuchtig, soms vergewingsgezind? En zijn we altijd ergens schuldig? En moeten we juist daarom elkaar vergeven? In a better world getuigt van een vredesspiritualiteit die oorlog, in het groot en in het klein, volstrekt serieus neemt. De film lijkt zelfs te willen zeggen dat wraakzucht pas door schade en schande kan leiden tot vergewingsgezindheid bij al die gekwetste zielen, jong en oud, die het in hun leven voor de kiezen hebben gehad. En daar zijn er veel van. We zijn het allemaal, dader en slachtoffer tegelijk, die soms de

luxe genieten om alleen maar toe te kijken. Het is de *condition humaine*. Maar bij die *condition* hoort ook dat als er dan even momenten van vergevingsgezindheid zijn, ja, dat we dan in die betere wereld zijn.

De film is zeer geschikt voor een nagesprek. Film en Educatie in Vlaanderen heeft dan ook in het vertoningscircuit van *Lessen in het donker* een interessante digitale lesmap gemaakt bij deze film voor de derde graad van het secundair onderwijs. Voor meer info daarover kunt u terecht op www.filmfiches.be. ▶

De spirituelen in de lage landen

Het verhaal van Jozef

Erik Eynkel

Dit nummer van TGL met als thema pesten schenkt ook aandacht aan 'kleine verhalen' van pesten in hun sociale context waarin dit pesten tot stand komt. Naast de individuele verantwoordelijkheid van de auteurs in zo'n verhaal, spelen ook de maatschappelijke omstandigheden een rol die pesten mogelijk maken. In deze bijdrage zullen we de geschiedenis van Jozef bekijken zoals die in Gen 37 is weergegeven. Na een dramatische afloop van het conflict tussen Jozef en zijn broers, komt het alsnog tot een verzoening (Gen 43-45). Hoe is het allemaal zover kunnen komen?

▶ Het verhaal van Jozef, die door toedoen van zijn broers als slaaf naar Egypte verkocht werd, is de lezers van TGL waarschijnlijk bekend. Maar waarom willen de broers Jozef kwijt? En zijn zij alleen schuldig aan dit misdrijf? Om daar achter te komen moeten we het verhaal aandachtig lezen.

In Gen 37 begint de geschiedenis van Jozef, een van de 12 zonen van Jakob. Jozef is een van zijn jongste zonen, waarschijnlijk was alleen Benjamin jonger. Bij het begin van het verhaal is Jozef 17 jaar, en hij hoedde de kudde samen met zijn half-broers, de zonen die Jakob had met zijn bijvrouwen Zilpa en Bilha: Dan, Nafthali, Gad en Asjer. Jozef is dus niet actief bij zijn andere zeven broers, de zonen die Jakob had met zijn 'officiële' vrouwen Lea en Rachel, hoewel Jozef zelf ook een zoon van Jakob en

De spirituelen in de lage landen
In a better world

Marijeet Verbeek

*In onderstaand artikel beschrijft de auteur eerst het filmverhaal van **In a better world**, vervolgens zal ze de filmstijl bespreken en tenslotte zal ze reflecteren op het thema wraak én vergeving in de film. Ondertussen laat ze regisseur **Susanne Bier** regelmatig aan het woord.*

► Zowel in Nederland als Vlaanderen wordt op televisie regelmatig aandacht besteed aan pesten. Ook op het internet vind je min of meer schokkende korte filmpjes over pesten. En in de bioscoop worden regelmatig beelden van pestgedrag vertoond. In dit artikel bespreek ik bij wijze van voorbeeld de Deense film *In a better world*. In Denemarken werd deze film één van de meest succesvolle films ooit. Bovendien kreeg de film de Grote Prijs van de Jury op het filmfestival van Rome en de twee belangrijkste Amerikaanse prijzen voor Beste niet-Engelstalige film: de Golden Globe en de Oscar.

De film gaat over twee jongens van een jaar of elf. Christian kan de dood van zijn moeder niet verwerken en vindt in het plegen van brute geweld daden een uitlaatklep voor zijn frustraties. Als op school Christian de pestkop van Elias hardhandig in elkaar slaat, worden de twee beste vrienden. Elias laat zich door Christian meeslepen en betraalt uiteindelijk een hoge prijs. Anton, de vader van Elias, houdt de twee jongens een vergewingsgezinde levenswijze voor. Toch ziet ook hij als arts in een Afrikaans vluchtelingenkamp zijn dure principes zwaar op de proef gesteld.

De vraag of je gekwetst bent of niet, is een persoonlijke. Is je leven er door bedorven geweest, dat maakt een ander niet uit.

sen burgers moeten burgers zelf uitzoeken. Vrijheid van meningsuiting heeft niks met kwetsen of pesten te maken. Je gekwetst voelen is geen zelfstandig argument, daarmee kun je geen aanspraak maken op dat de wereld verandert; je gekwetst voelen is onderwerp van intersubjectieve afweging. De vraag of je gekwetst bent of niet, is een persoonlijke. Is je leven er door bedorven geweest, dat maakt een ander niet uit. Ik heb in het kader van onderzoek naar geheimen een groot aantal autobiografen gelezen. En dan zie je hoe verschillend mensen omgaan met kwetsuren en miskenning. Het vraagt veel van iemand die grote trauma's oplep om te zeggen: 'Ik vind het verschrikkelijk, maar ik laat de rest van mijn leven er niet door bederven.' Dat is niet iedereen gegeven.

Ik vind dat er geen verbod op kwetsen moet worden uitgevaardigd, maar ik vind wel dat we dat beter kunnen overlaten aan komieken, cabaretiërs en columnisten. Mensen die er hun vak van hebben gemaakt. Ieder zijn vak. Maar zorg ervoor dat het plagen blijft. Het leven is ook spel.' ►